

TVŮRČÍ PSANÍ II ANEB JEDEN ŽRALOK JE LEPŠÍ NEŽ DVĚ BARAKUDY

Kateřina Nogolová

Dočekalová, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého. Jak psát pro noviny a časopisy, jak vymyslet dobrý příběh, praktická cvičení*. Praha : Grada Publishing, 2006. 152 s. ISBN 80-247-1602-X.

Více než před rokem jsem na stránkách e-Pedagogia recenzovala publikaci Zbyňka Fišera *Tvůrčí psaní* s podtitulem *Malá učebnice technik tvůrčího psaní* (e-Pedagogium I/2005, s. 127–129). Tehdy šlo o recenzi publikace vydané již v roce 2001, nyní otevírám publikaci vydanou v červnu letošního roku. Mým záměrem není srovnání obou publikací, neboť již vznik každé z nich byl motivován odlišným způsobem. Fišerovo *Tvůrčí psaní* je praktickým výstupem disertační práce, zatímco *Tvůrčí psaní* Dočekalové vychází z potřeb kurzů tvůrčího psaní, jež autorka vede, a praktických zkušeností novinářky, dramaturgyně a scenáristky v jedné osobě. V některých bodech recenze se však na Fišerovu publikaci budu odvolávat.

Nese-li publikace v názvu přívlastek „pro každého“, považuji za nutné vymezit úhel pohledu recenzenta, protože se domnívám, že jinak bude tuto příručku hodnotit frekventant kurzu tvůrčího psaní, profesionální žurnalista, profesionální spisovatel nebo učitel češtiny, který ji chce využít pro hodiny slohové a komunikační výchovy. Vzhledem k zaměření e-Pedagogia i vlastní profesi volím jako převládající hledisko recenzenta-češtináře.

Vydání příručky Markéty Dočekalové předcházely zdařilý reklamní tah. Od poloviny dubna do poloviny června 2006 vycházely její lekce tvůrčího psaní na stránkách pátečních Lidových novin. Jednotlivé lekce byly redakčně upravenými úryvky z připravované publikace, doplněné o úkoly, které měli čtenáři řešit, a soutěž o ceny. Kurz tvůrčího psaní na pokračování zaznamenal kladnou odezvu a dnes, po půl roce od vydání, je na recenzovanou publikaci v olomoucké vědecké knihovně pořadník. Markéta Dočekalová je zkušená bojovnice na mediálním poli a ví, jak je v našich krajích těžké vydat a prodat knihu. Paradoxně, lidé příliš nechtou, ale psát touží, být čtení ještě víc a profitovat z toho materiálně i psychicky úplně nejvíc. Autorka si je atraktivnosti oborů tvůrčího

psaní a žurnalistiky dobře vědoma, ale žádnému adeptovi neslibuje, že její její příručka vynese na literární parnas nebo alespoň na post šéfredaktora prestižního deníku. Naopak, výrazným rysem autorčina stylu je antiiluzivnost, s níž představuje profesi spisovatele, žurnalisty nebo scenáristy. V kapitole *Co obnáší tvůrčí psaní* adepty varuje před mylnými a nereálnými očekáváním a nadějemi, které v sobě možní laureáti Pulitzerovy a Nobelovy ceny chovají. Autorčina antiiluzivnost se prolíná všemi částmi knihy, nikdy však nevede k deziluzi autorky ani čtenáře. Protiváhu tvoří nadšení a energie Dočekalové pro tvůrčí psaní, které dokáže přenést do textu a na čtenáře. Celý text je psán ve druhé osobě množného čísla, a tak nasměrován přímo na recipienta. Vzniká dojem, že tak jak píše, tak i přednáší na kurzech tvůrčího psaní, a úspěšně se jí daří vyvolat a udržet pocit, že autorka a její text jsou tady pro vás, že vy jste ti, kdo zasluhují pozornost a účinnou pomoc. Dočekalová však také dokáže odhadnout míru věci a svému čtenáři se nepodbízí. Dokladem její empatie je způsob, jakým odpovídá na otázky, o nichž předpokládá, že si je čtenář právě ve chvíli četby – studia klade. Na s. 13 a 14 píše o lidech, kteří k tvůrčímu psaní nemají vztah ani předpoklady, a vyvrací domněnku, která čtenáři vytane na mysl – že totiž takoví lidé o kurzy a učebnice tvůrčího psaní nemají ani zájem. Na jiném místě, při analýze dvou podobných žurnalistických žánrů, přesně odhadne moment, kdy se čtenář ptá, jaký je tedy mezi těmito podobnými žánry rozdíl, a stručně a srozumitelně odpoví.

Stručnost, srozumitelnost a praktičnost – to jsou tedy další charakteristické rysy autorčina stylu. Srovnáme-li pojetí definic tvůrčího psaní u Fišera a Dočekalové, vidíme, že Fišer přichází s několika definicemi a typologií tvůrčího psaní, zatímco Dočekalová volí pro svou příručku definici jedinou, a pro některé možná i diskutabilní, že totiž „tvůrčí psaní jakožto disciplína je obor, který dává vzniknout různým druhům literárních děl s cílem poskytnout je ke čtení veřejnosti. Z pohledu ryze profesního je autor člověk, který píše v první řadě proto, aby jeho díla četli ostatní“ (s. 10). V rámci Fišerovy typologie tvůrčího psaní lze vymezit okruhy tvůrčího psaní, jemuž se Dočekalová věnuje, a to psaní literární a žurnalistické, resp. publicistické (srov. FIŠER, 2001, s. 21–22).

Věnujme se nyní obsahu recenzované příručky. V úvodu a první kapitole *Co obnáší tvůrčí psaní* autorka definuje a zdůvodňuje své pojetí tvůrčího psaní a zabývá se úskalími, na které každý, kdo se chce psaní věnovat, naráží. V podobném tónu hovoří v kapitole *Teorie versus praxe* o temných zákoutích novinářské profese, do nichž laik těžko nahlédne. Samostatnou kapitolu tvoří vybraná specifika publikování na internetu, k nimž se autorka vrací průběžně v celém textu.

Nejrozsáhlejší část knihy je věnována publicistickým žánrům. Z hlediska češtináře vřele doporučuji všem kolegům, kteří publicistický styl probírají, nebo těm, kteří se podílejí na vydávání školních časopisů. Jasně a srozumitelně rady, jak správně napsat reportáž, rozhovor, fejeton, sloupek, komentář, glosu atd. není žákům a studentům třeba víc zjednodušovat. Součástí každé kapitoly věnované určitému žánru je ukázka textu zdařilého, vzoru, a textů, v nichž jsou chyby. Za texty jsou otázky s výběrem odpovědi, z nichž jedna nebo více (nejvíce tři) jsou správné. Řešení si lze ověřit v klíči ke cvičením na konci knihy. Ovšem ne vždy jsem se se správným řešením shodla a zde mi chybělo vysvětlení řešení. Je také třeba komentovat práci s texty, které autorka vybírá jako příklady. Většina textů je od účastníků kurzů tvůrčího psaní, které autorka vedla. Dočekalová vždy zdůvodní výběr textů a provede jejich rozbor, detailně rozebírá např. otázky a odpovědi fiktivního interview. V případě fejetonu autorka promyšleně volí text dvacet let starý z dílny nestora českého fejetonu Rudolfa Křesťana. Svou volbu opět logicky zdůvodňuje. Místy se ale zdá, že autorka ztrácí objektivní nadhled autora učebnice a příliš se vžívá do role vedoucí semináře, např. subjektivně vyzdvihuje kvality recenzentské práce Mirky Spáčilové a žánrové čistoty rubrik v časopisu Týden. Nic proti jmenovaným, ale vyzdvihnout jejich kvality šlo i decentněji, např. otištěním konkrétního textu Spáčilové nebo vybraného publicistického útvaru z Týdne. Autorka tak učinila v podkapitole 8.3 *Praktika – sloupek* (s. 77–78), kdy jako text hodný následování zvolila jazykový sloupek z časopisu Týden věnovaný pojetí jazykové kultury v maturitních otázkách v roce 2003. Snad je to češtinářská předpojatost, ale výběr tohoto textu vzhledem k jeho faktickým nedostatkům nepovažuji za šťastný.

Výrazným rysem této části příručky věnované publicistickým žánrům je rytmus a dynamika textů. Díky autorčině srozumitelnému, ne však triviálnímu, a odlehčenému stylu je radost se učit.

Zlom pro mne představuje kapitola patnáct – *Příběh*. Čtenář, který si v předchozích deseti kapitolách na zhruba šedesáti stranách zvykl na pravidelné tempo a členění své práce, na osvojování teorie a praktickou aplikaci poznatků, je najednou nucen prokousávat se pětadvaceti stranami teoretického, radami a nápady nabitého uspěchaného textu o všem, co dle autorky potřebujete vědět o psaní příběhu, přesně v duchu rčení o mnoha lovcích a zajícově smrti, které mimochodem autorka na jiném místě používá. Autorka se na poměrně malém prostoru snaží čtenáři-studentovi vštípit poznatky o kompozici příběhu, tvorbě dialogů, charakteristice postav, úskalích psaní knihy a scénáře. Přidává i triky, které se osvědčily ve tvorbě světově uznávaných, rozuměj úspěšných ameríc-

kých, scenáristů. Poučky se redukují na tvrzení zdůrazňující, že např. „Na straně jedné je vymyšlený příběh iluzí reality a toto pravidlo nesmíte porušit, na straně druhé se skládá z extrémů, protože průměr je nezajímavý.“ (s. 111). Je tato touha identifikovat se „s tím nejlepším právníkem, s tím nejlepším lékařem, s tím nejlepším pilotem atd.“ (ibid.) charakteristická pro českého čtenáře nebo diváka? V kurzu tvůrčího psaní v Lidových novinách k této poučce uvádí výborný příklad a dovysvětlení svého pojetí extrému na citaci Dustina Hoffmana: „(...) Aby byl příběh silný, potřebovali jsme do našeho autisty (film *Rain Man* – pozn. rec.) vložit všechno, co je z autismu pro film něčím extrémně zajímavé. Nestačilo by mít jen nějakého obyčejného a průměrného autistu. Proto ten náš dokáže například fantasticky rychle počítat. (...)“ (7. lekce kurzu tvůrčího psaní otiskněná v LN 26. 5. 2006) Proč tato citace v knize chybí? Autorka používá zhuštěných vyjádření, jako např. „Dále obecně platí, že jeden žralok je lepší než dvě barakudy. V příbězích toto pravidlo funguje velmi dobře. Budete-li mít více záporných hrdinů, budou se navzájem oslabovat. Totéž platí i o kladných hrdinech. Zejména pokud začínáte, držte se pravidla: jeden kladný a jeden záporný hrdina.“ (s. 117). Sama o sobě působí taková rada výstižně, vtipně a zapamatovatelně, bohužel před tímto pokynem a za ním je podobných doporučení celá řada. Jako by matka radila dceři, jak správně připravit svíčkovou na smetaně s domácím knedlíkem a najednou na ni vychrlila všechny osvědčené „figle“ nastrádané za několik generací, jejichž použití zaručí kulinářský zázrak.

Ptám se: Proč vlastně autorka postavila vedle sebe dva autonomní celky – publicistické žánry a problematiku příběhu? Pokud tak učinila, proč nerozšířila kapitolu *Příběh* o praktická cvičení vztahující se k jednotlivým podkapitolám, jak činila v případě publicistických žánrů? Nepřipadá mi dostatečné uvést v poslední podkapitole *Příběh – praktika* dva texty – jeden jako vzor, druhý jako chybný, k tomu položit tři otázky a považovat kapitolu za „happyendovsky“ uzavřenou. Srovnáte-li kurz na pokračování vycházející v Lidových novinách a knihu, zjistíte, že celý desetidílný kurz čerpal pouze z kapitoly *Příběh* – ne z kapitol o publicistických žánrech – a přitom to bylo pojetí dostačující a vyvážené právě proto, že rozčleněním kapitoly a doplněním o dílčí úkoly došlo ke zpomalení předávání poznatků ve prospěch čtenářovy schopnosti percepcce. Nemyslet si, že kniha byla připravená k distribuci před začátkem kurzu v deníku, neubránila bych se pocitu, že kapitola *Příběh* byla do knihy začleněna jen proto, že ji spokojení „frekvantanti“ kurzu Lidových novin od knihy očekávali. Autorka na několika místech knihy předesílá, že toto je první díl zamýšlené řady učebnic tvůrčího psaní a ve druhém díle bude pozornost věnována tvůrčímu psaní

v beletristických žánrech, např. povídky, novele, románu aj. Jestli nebylo bývalo lepší zachovat autorkou tolik proklamovanou čistotu žánru a zařadit kapitolu o příběhu až do druhého dílu učebnice, případně některé aspekty psaní příběhu zařadit jako podkapitoly k publicistickým žánrům, v nichž se může příběh ve zkratce vyskytnout?

V šestnácté kapitole se autorka vrací k problému spolupráce s médii aneb Co s nimi? Myšleno s texty hotovými, majícími ambice prosadit se na stránkách knih, periodik či na filmovém pásu. Dává praktické rady, jak postupovat při propagaci sama sebe, čeho se vyvarovat, co podstoupit. Tuto problematiku rozvíjí i v kapitole *Nejčastěji pokládané otázky*. Vzhledem k tomu, jak se autorka zasazuje o dodržování etických a profesních novinářských standardů, nepřekvapí, že do části *Přílohy* zařazuje vybrané dokumenty Syndikátu novinářů České republiky. Zcyničtělý čtenář denního tisku strne překvapen, že v prostředí české žurnalistiky něco takového, navíc závazného, existuje, naše žáky a studenty je dobré o takových dokumentech a z nich vyplývajících zásad novinářské etiky poučit. V závěru knihy jsou řazeny užitečné internetové odkazy, např. na stránky, kde si můžete svůj text autorizovat, seznam použité a referenční literatury, věcný rejstřík a základní informace o autorce.

Několikrát zde byla zdůrazněna srozumitelnost autorčina výkladu. Ta je posílena i formálním a grafickým zpracováním publikace. Např. řazení publicistických žánrů je koncipováno tak, aby ty snadno zaměnitelné stály vedle sebe a autorka, sama zdůrazňující nejednotnost definic žánrů v kontrastu k požadavku žánrové čistoty, mohla efektivně popsat styčné body žánrů a rozdíly mezi nimi. Výraznými prvky grafického členění jsou barevně odlišené, tzv. „boxy“ *Co je to? Měli byste vědět* a *O čem se nemluví*, do nichž autorka vkládá ty informace z textu, které považuje za nejdůležitější. Co se týče redakční a korektorské práce, drobný problém představují vynechaná písmena na koncích slov, z hrubek jsem zaznamenala pouze významovou záměnu předpony s- a z- ve slově s/zhlédl. Při přejímání cizího materiálu jako ukázky žánru došlo v kapitole věnované komentáři k matoucím užívání stejných jmen pro různé protagonisty článku. Je-li to rys přejímaného originálu, stálo by za to text upravit.

Mám-li z pozice učitelky češtiny odpovědět na otázku, zda recenzovanou příručku, která mj. figuruje v nabídkovém katalogu agentury Strom, mohu a chci používat ve výuce, odpovídám jednoznačně ano. Kromě výborně zpracované problematiky publicistických žánrů bych se inspirovala autorkou navrhovaným členěním příběhu na situaci, kolizi a rozuzlení místo tradičního úvodu, stati a závěru. Jistě bych čerpala i z mnou kritizované kapitoly *Příběh*. Pokud bych

narazila na studenta s žurnalistickou či beletristickou tvůrčí ambicí, byla by tato příručka mezi literaturou, kterou bych mu doporučila, mimo jiné i proto, že její autorka nabádá k autorské poctivosti, četbě, nikdy nekončící práci na sobě a osvojení si „řemeslných“ dovedností autora. Vysoce hodnotím také tu zdánlivou samozřejmost, že se titul a podtituly knihy stoprocentně shodují s obsahem, což u materiálů určených ke studiu bohužel vždy neplatí.